

N:o 35.

Ank. till Riksd. Kansli den 25 Febr. 1874, kl. 11 f. m.

Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, angående utbyte af kronans tomt i Moskwa mot de till Ryska Regeringen öfverlåtna magasiner i det å Södermalm i Stockholm belägna Stadshuset; Gifven Stockholms Slott den 20 Februari 1874.

Som den efter freden i Stolbowa, genom ett utaf Tzar Michael Feodorowitz i Juni 1618 utfärdadt bref, till "Sveriges Rikes köpmän" upplåtna tomt i Moskwa sedan längre tid icke varit Sverige eller dess innevånare till något gagn, ehuru densamma fortfarande af svenska kronan innehafves i utbyte mot den s. k. "Ryssgården" i Stockholm, hvilken utgöres af 14 till Ryska Regeringen öfverlåtna magasiner å nedre botten i flyglarne af det å Södermalm belägna Stadshuset, har vid flera olika tillfällen varit ifrågasatt att antingen för statens räkning afyttra tomten i Moskwa eller ock utbyta den mot Ryssgården, men hafva dessa förslag ständigt måst öfvergifvas, enär dels till följd af eganderättens villkorliga beskaffenhet en afyttring ej ansetts kunna ifrågakomma, dels ock det föreslagna utbytet ej blifvit af Ryska Regeringen antaget.

Kongl. Maj:ts Beskickning i St: Petersburg har likväl numera inberättat, att Kejslerliga Ryska Regeringen förklarar sig villig att utan mellangift å någondera sidan utbyta den s. k. "Ryssgården" mot ifrågavarande svenska kronan tillhöriga tomt i Moskwa, och vill Kongl. Maj:t, med afseende såväl härå, som å hvad i öfrigt, på sätt af hos-

följande utdrag af statsråds-protokollet öfver utrikes ärenden inhemtas, i detta ärende förekommit, föreslå Riksdagen att för dess del medgifva, att ett sådant utbyte må ske, äfvensom att, så framt utbytet kommer till stånd, de återställda magasinerna må få till Stockholms stad öfverlemnas mot den ersättning och på de vilkor, som efter skedd utredning rörande såväl eganderätten till bemälda magasin och tomter, som öfriga på frågan inverkan omständigheter, af Kongl. Maj:t kan kómna att i nåder fastställas.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

O. M. Björnstjerna.

*Utdrag af Protokoll öfver utrikes-departements-ärenden,
hållet inför Hans Maj:t Konungen i Stats-Rådet
å Stockholms Slott den 20 Februari 1874.*

Närvarande:

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern ADLERCREUTZ,
Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena BJÖRNSTJERNA,
Statsråden: BREDBERG,
BERG,
Friherre LEIJONHUFVUD,
WÆRN,
WENNERBERG,
BERGSTRÖM,
Friherre ALSTRÖMER,
WEIDENHJELM.

Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena anförde i underdånighet:

“Sedan längre tid och vid olika tillfällen har varit ifrågasatt att på ett eller annat sätt söka tillgodogöra den tomt i staden Moskwa, hvilken af svenska kronan innehafves, men som i sitt nuvarande skick är till intet gagn.

Besittningsrätten till ifrågavarande egendom härleder sig från freden i Stolbowa och ett till följd af densamma för “Sveriges Rikes köpmän“ af Tzar Michael Feodorowitz utfärdadt frihetsbref för handels bedrifvande, dateradt i Juni 1618, der det i öfversättning heter:

“Till deras handelshus unne och efterlåte Vi dem en tomt som de skola uppsätta sig en gård och hus vid Twerska gatan här i Muscou vid Nicolai Ignismika, uti längden 37 famnar bredden 24 famnar. Vi hafve ock efterlåtit dem för deras kramgods ett litet stenhus med hvälfda källare, som nu står på samma tomt, der de kunna förvara sina kramgods och andra besynnerliga varor uti eldsnöd. Vi hafve ock härmed nådigst undt och efterlåtit dem tomter i Stora Nowgård och Pleskow o. s. v.“

“Men der Konungen af Sverige icke ville, efter fredsfördragets lydelse, efterlåta ryska köpmän föreskrefna vilkor — — då skall detta vårt bref vara ogildt och kraftlöst“ o. s. v.

Konung Gustaf II Adolph hade nemligen förbundet sig å sin sida att likaledes efterlåta ryska köpmän uti sina städer tomter att bygga sig gårdar efter fredsfördragets lydelse.

Svenska handelsfaktorer bebodde det derefter på tomten uppförda hus, gemensamt med svenska residenterna, intill krigets utbrott år 1700. Sedan Sverige med freden i Nystad återinträdt i sina rättigheter till egendomen, begagnades den ej längre af våre köpmän, utan tjenade uteslutande till bostad för de svenska sändebuden under de tider hofvet vistades i Moskwa. Benämningen “Legationshus“ antogs äfven då i stället för den äldre af “Handels- och Nederlags“. Den skattefrihet med andra fördelar, som voro egendomen beviljade, bekräftades ånyo genom fredssluten i Kardis 1661, Nystad 1721 och Åbo 1743.

Sedan boningshuset råkat i förfall, tillstyrkte Sekreta Utskottet i underdånig skrifvelse af den 29 Augusti 1766 att det från grunden skulle återuppbyggas, hvilket dock ej kom till verkställighet, utan blef samma hus år 1773 afbrändt i den eldsvåda, som då öfvergick staden. Husets reparerande beslutades först, men den 8 Februari 1774 anbefaldes genom Kanslikollegium då utnämnde Kommissarien för egendomen Carl Sundler att icke någon reparation företaga mer än den som till nödig stängsel deromkring vore oundgänglig, “helst man vore i begrepp att någon hufvudsaklig byggnad då med det snaraste företaga.“

Den 20 derpå följande April faststälde Kongl. Maj: ritningar till husets återuppbyggande. Envoyén Friherre Ribbing föreslog i stället att uppföra ett Legationshus i S:t Petersburg, hvaraf intetdera kom till verkställighet. Sedan frågan förfallit, inkom Kommissarien Carl Sundler med en underdånig ansökan, som den 17 Augusti 1787 remitterades till Kanslikollegium, af innehåll att, som det under “Konung Carl XI:s tid uppbyggda huset alldeles nedfallit“, han varit nödsakad för sig och sitt stora hushåll på egen kostnad uppbygga några run

å tomten, enär det eljest varit honom omöjligt att densamma vederbörligen vårda, anhållandes i underdånighet, det täcktes Kongl. Maj:t förutna hans barn nådigt tillstånd att, emot det de med all nit och trohet vårda nämnda tomt, få bebo och disponera de af honom uppbyggda rum, till dess Kongl. Maj:t kunde för godt finna att derom annorledes förordna. Detta bifölls äfven, dock ville Kongl. Maj:t ej att någon resolution för Sundler härom skulle expedieras, utan endast Envoyén i S:t Petersburg derom underrättas till dess egen och Sundlers efterrättelse.

I Februari 1796 inkom åter Kommissarien C. Sundler med ansökan att, i anseende till hans tjugufem-åriga tjenstetid och de kända kostnader han på huset nedlagt, få sin son Jacob Carl utnämnd till medhjelpare och efterträdare i berörda beställning, hvilket bifölls, men då denne, den äldre sonen, under tiden affidit, erhöi i hans ställe den yngre sonen Johan Sundler survivans-fullmakt å platsen.

År 1814 den 11 Mars anmälde Kanslistyrelsen, att "Kommissarien Johan Sundler, hvilken år 1802 i tjensten efterträdte sin affidne fader, inkommit med en skrift, deri han förmäler, att det hus han i Moskwa bebott, och som tillhört svenska kronan samt under 1788 och 1808 års krig varit en tillflykt för olyckliga svenskar, vid franska arméns infall i Ryssland år 1812 blifvit uppbrändt och Sundler derigenom husvill. Han förmäler tillika att både han och hans fader med yttersta sorgfällighet öfver 50 år vårdat svenska handelsaffäerna i berörda stad, utan att åtnjuta den minsta ersättning från fäderneslandet och slutar sin skrift med anhållan om Kanslistyrelsens förord till vinnande af något understöd och till husets återuppbyggande".

Som ingen resolution härpå följde, återuppförde slutligen Johan Sundler på egen bekostnad de afbrända husen såsom de ännu befinnas, i hvilket ändamål han uppgifver sig hafva utgifvit 36,000 rubel b:ko assignater.

I Augusti 1822 anhåller Johan Sundler, i anseende till hans iråkade fatigdom, om Beskickningens förord till utverkande af någon ersättning för de dryga kostnader han å huset nedlagt, eller ock att den ifrågavarande tomten måtte till honom afträdas med full eganderätt för intet, eller på sin höjd mot det värde, 4,592 rubel 50 kopek b:ko assignater, hvartill den af byggnadskomitéen i Moskwa uppskattades, hvilket allt af Kongl. Maj:t i Stats-Rådet den 14 Maj 1823 afslogs, på samma gång Beskickningens utlåtande infordrades beträffande lämpligheten af tomtens försäljning och huru stor köpeskillning kunde för densamma påräknas.

I sitt underdåniga svar af den 30/18 September 1823 anför

Baron Palmstierna att, enligt hans tanke, "någon fråga om afyttring af bemälde tomt ej torde kunna väckas och således ingen åtgärd till detta ändamål vidtagas". Till stöd härför åberopades hufvudsakligen att tomten från början icke varit öfverlåten till svenska kronan utan till Sveriges Rikes köpmän; att vid densammas förläuande varit fästadt vilkoret af reciprocitet för ryska köpmän att erhålla tomter i de svenska städerna; att eganderätten till tomten ej syntts vara på ett så uttryckligt sätt öfverlåten att en rättighet till försäljning derpå torde kunna grundas; att de ryske handlandena dämera ej vore i besittning af de magasinier i Stockholm, hvilka fordom varit åt dem inrymda och som i 1801 års handelstraktat, 17 Artikeln, åberopas, till följd hvaraf så mycket mer kunde befaras, det ett försök till försäljning af svenska tomten i Moskwa skulle kunna föranleda en närmare granskning af eganderättsfrågan och sålunda svårigheter uppstå, hvilka undvekos om tomten för kronans räkning bibehölles; slutligen att "om den för närvarande är till ingen nytta för staten, föranleder den ej heller någon kostnad, medan den i en framtid möjligen kan blifva till gagn".

Frågan synes denna gång hafva förfallit, men upptogs åter genom en skrifvelse från Excellensen Wetterstedt af den 23 November 1827, inneslutande ett Kongl. bref af den 31 Oktober s. å., med anledning af myndigheternas i Moskwa åläggande att tomten skulle medelst en stenmur inhägnas. I nyssnämnda Kongl. bref heter det: "Vid föredragning häraf hafva WI funnit lämpligast att ifrågavarande tomt afstås till Kejsrerliga Ryska Regeringen, emot det att en hittills för ryska handeln beviljad förmån, till begagnande af vissa magasinier i Stockholm, upphör, och vilja WI att framställning härom skall göras i sammanhang med nu påstående underhandling om en handelstraktat med Ryssland; men om Ryska Regeringen ej vill antaga detta förslag, skall tomten med Ryska Regeringens begifvande föryttras, så att i alla fall svenska statsverket ej kommer att vidkännas någon kostnad för samma tomts inhägnad".

Härå svarade Baron Palmstierna den 28/16 April 1828: "Af mina embetskrifvelser, symmerligast af den under den 29/17 Februari, har Eders Excellens funnit det mitt bemödande att, vid tillfälle af underhandlingarne om handelskonventionen, vinna Ryska Regeringens samtycke till utbyte af bemälde tomt emot de åt ryske handlande upplätta lägenheter i Stockholm varit fruktlöst".

I den åberopade skrifvelsen af den 29/17 Februari uppgifves anledningen till Ryska Regeringens afslag vara att tomten i Moskwa ansetts såsom en otillräcklig ersättning för de lägenheter i Stockholm, hvarpå ryssarne gjorde anspråk och der ryska kyrkan då var inrymd.

Mot försäljning af tomten, hvilken blifvit anbefald, så framt utbytet ej antoges, framställde Baron Palmstierna samma invändningar som år 1823, med tillägg att "något afseende torde böra fästas vid förhållandet med Sundlers åbyggnad, helst den bevekande omständigheten företer sig att denne ringa bemedlade man har hustru och barn att försörja m. m."

Frågan förföll åter, och den anbefalda muren kring egendomen måste på Regeringens bekostnad uppföras.

Sedan dess har den nuvarande innehafvaren, Alexander Prawiloff Sundler, vid flera tillfällen, dels genom Beskickningen, dels genom Ryska Utrikes Ministeriet förgäfvets sökt utverka tomtens öfverlemnande till honom med full eganderätt.

Efter den siste Svenske Kommissarien Johan Sundlers död inkom hans son ofvannämnda A. Prawiloff Sundler, år 1849 med förfrågan, huruvida han vore berättigad sälja materialierna till ifrågavarande byggningar, hvarpå dåvarande Statsministern för utrikes ärendena, Friherre Stierneld den 1 Januari 1850 svarade, att intet "hinder från Regeringens sida kan möta mot att arfvingarne fritt disponera materialierna, dock bör sådant ej sålunda förstås, som tillkomme dem någon rätt att till annan person till nyttjande försälja detta hus."

Slutligen torde böra nämnas, att vid olika tillfällen hafva stadsmyndigheterna i Moskwa ålagt egendomen bidraga, i likhet med öfrig stadsfastighet, till de kommunala skatterna, hvarifrån dock alltid befrielse utverkats genom Beskickningens mellankomst, på grund af de tomten medföljande privilegier.

För närvarande befinner sig tomten med de derå uppförda byggnader i ett mycket vanvårdadt tillstånd, så att den ingalunda motsvarar anspråken på en under svenska kronan lydande egendom i medelpunkten af en stor främmande hufvudstad. Hvad byggningarne beträffar, som äro Prawiloff Sundlers tillhörighet, har hans rätt att tillgodogöra sig materialierna deri flera gånger blifvit bekräftad, men till någon skadeersättning, i händelse af tomtens afyttrande, kan han så mycket mindre vara berättigad, som han aldrig på något sätt tjenat Svenska staten, men det oakadt redan i 23 år efter fadrens död fått fritt begagna tomten med åtnjutande af densamma tillförsäkrad skattefrihet, endast mot vilkor att underhålla och vårda densamma, hvilket han på ett mycket otillfredsställande sätt fullgjort.

Han har äfven genom Beskickningen blifvit ålagd att från och med början af innevarande år vara beredd att när som helst utrymma tomten i händelse af densammas afträdande.

Af ofvanstående framgår att tomtens försäljning varit flera gånger ifrågasatt, men att förslaget ständigt måst öfvergifvas, hufvudsakligast på grund af de hinder, som ansetts ligga i eganderättens villkorliga beskaffenhet, samt att ett utbyte mellan denna egendom och den s. k. Ryssgården i Stockholm äfven föreslagits, utan att vinna den Kejslerliga Ryska Regeringens bifall.

Hvad Ryssgården vidkommer, innehafves den af Ryska Regeringen likaledes på grund af fredstraktaten i Stolbowa, och till gagn för Ryska köpmän, på alldeles enahanda villkor, som gälla för svenska tomten i Moskwa. Den utgöres för närvarande af 14 magasinier i bottenvåningen af det å Södermalm belägna Stadshusets flyglar.

Af äldre handlingar synes troligt, att redan Konung Gustaf II Adolf anvisat denna eller i det närmaste samma plats åt de ryska köpmännen till begagnande. Sålunda upptager en perspektivkarta från Drottning Christinas tid såsom "Rusche bodar" en mängd små trähus, kringstängda af ett plank, i nedre Stadsgården.

Fredstraktaterna i Nystad år 1721 och Åbo 1743 innehålla härom hufvudsakligen blott att "till Hans Czariska Majestäts undersåter skola inrymmas de handelshus, som de tillförene haft", men 1801 års vänskaps-, handels- och sjöfartstraktat med Ryssland upptager i § 17 följande närmare bestämmelser: "Konungen af Sverige bekräftar de ryske undersåter i besittningen af de magasinier, som i Stockholm blifvit dem beviljade för att tjena till upplag af deras handelsvaror; och som genom tidernas skiften och underlåtenhet att deraf göra bruk denna plats blifvit tid efter annan och ännu är upptagen af kojor och krogar, hvarigenom osäkerhet för de handelsvaror, hvilka derstädes kunna blifva upplagda, är att befara, då slika byggnader lätteligen kunna råka i brand, så är det öfverenskommet att till afvändande af all fara låta från denna plats borttaga de byggnader af föga värde, som der befinnas, för att icke allenast kunna vara säker för all vådelig händelse, utan äfven göra för ryska köpmän lättare att derstädes såsom fordom upprätta deras nederlag o. s. v."

Hvarken ryska staten eller några ryska köpmän synas likväl hafva bekostat uppförandet af de nuvarande magasinien, utan lära dessa otvifvelaktigt blifvit af Stockholms stad byggda tillika med återstoden af Stadshuset, af hvilket de utgöra en del.

Vid ett par tillfällen har stadens styrelse hos Kongl. Maj:t anhållit om underhandlingars inledande med Ryska Regeringen för att, såsom det heter i Öfverståthållare-embetets underdåniga skrifvelse den 7 Oktober 1850: "söka tillvägabringa de inom stadshusegendomen till begagnande af ryske undersåter förbehållna lägenheters afträddande och öfverlemnande till Stockholms stad, antingen emot utbyte af den lokal, som ännu lärer i Moskwa finnas till disposition för svenske handlande, men af sådane icke begagnas, eller om ändamålet ej kan annorledes vinnas, mot skälig ersättning i penningar, att betalas till visst belopp på en gång eller utgå såsom årlig afgift, icke öfverstigande den hyra, som för de ifrågavarande lägenheterna nu kan erhållas."

Någon öfverenskommelse kunde likväl ej heller då bringas till stånd.

Frågan blef åter genom Eders Maj:ts Beskickning i St Petersburg år 1872 upptagen medelst framläggande för den Ryska Regeringen af alternativa förslag, dels till egendomarnes försäljning eller friköpning, dels till utbyte mellan dem, utan mellangift från någondera sidan. Ett sådant utbyte eller rättare återställande af de båda egendomarne till deras rätta egare, sedan de ej längre äro för det ändamål behöfliga, hvartill de blifvit anvisade, torde så väl till formen vara det riktigaste som till utförandet det lättaste, isynnerhet hvad magasinerna i Ryssgården beträffar, hvilka svårigen kunna af Ryska Regeringen säljas till någon annan än Stockholms stad, som är egare af huset, hvori de äro belägna. Huruvida tomten, å hvilken de äro uppförda, tillhör staden eller kronan, har, enligt meddelande från Öfverståthållare-embetet, ej kunnat med säkerhet utredas, ehuru af ett åberopadt Kongl. Bref af den 11 Mars 1667 det synes framgå att denna tomt blifvit af kronan till staden upplåten för att bebyggas med ett "stadens publika hus" till upplag af varor, för hvilka nederlagsfrihet blifvit staden förunnad.

Enligt ingångna underrättelser har den Kejsrerliga Regeringen numera förklarad sig villig antaga det sistnämnda förslaget, och får jag följaktligen i underdånighet hemställa, att Eders Maj:t måtte äska Riksdagens medgifvande till ett sådant utbyte af den svenska tomten i Moskwa mot de så kallade ryska magasinerna eller Ryssgården i Stockholm, äfvensom, så framt ett dylikt utbyte kommer till stånd, att de ifrågavarande magasinerna måtte få till Stockholms stad öfverlemnas mot den ersättning och på de vilkor, som efter skedd utred-

ning rörande så väl eganderätten till bemälda magasin och tomt, som öfriga på frågan inverkan omständigheter, af Kongl. Maj:t kunna komma att i nåder fastställas“;

Och behagade Hans Maj:t Konungen, jemlikt Stats-Rådets underdåniga tillstyrkande, härtill lemna bifall samt godkänna det förslag till proposition, som finnes detta protokoll bilagdt.

Ex protocollo
G. Lewenhaupt.